

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BENT BLÜDNIKOW OG HENRIK STEVNSBORG

København 1790

Billeder af dagliglivet

KØBENHAVN 1790

*Bent Blüdnikow
og Henrik Stevnsborg*

KØBENHAVN 1790

Billeder
af dagliglivet

C. A. REITZELS FORLAG

1983

KØBENHAVN 1790
*Billeder af
dagliglivet*
er sat med California
og trykt i Krohns Bogtrykkeri, København.
Papiret er 120 g specialtryk
fra De forenede Papirfabrikker.
Tegningerne er udført af
CLAUS DITLEV FRITZSCH
Grafisk tilrettelægning
POUL LUDVIGSEN

© C. A. Reitzels Forlag A/S 1983

ISBN 87-7421-377-6

FORORD

I billede og tekst handler denne bog om dagliglivet i 1790'ernes, Revolutionsårenes, København. Blandt billederne veksler gruppebilleder og gadescener med skitser af enkelte københavnere midt i de daglige gøremål: legende børn, gestikulerende sælgekoner, svedende og skovlende arbejdere, tjenestepiger på vej til brønden eller pumpen. Tilsvarende gengiver teksterne en række fuldt så hverdagsagtige episoder: ægteskabelige sorger, problemerne med rugbrødsbagningen, herskabets voldelige fremfærd over for tyendet.

Emnet er forsømt. For det første fordi en socialhistorie, som interesserer sig for de menige og ellers totalt anonyme medlemmer af samfundet, er af forholdsvis ny dato i Danmark. For det andet fordi kilderne til en sådan historieforskrivning er både sparsomme, svært tilgængelige og ubearbejdede.¹

Bogens *billedstof* skyldes maleren Claus Ditlev Fritzs, som var født i 1765 i Kiel. Han kom på Akademiet i København i 1786 og vandt den lille guldmedalje i 1790. I 1806 blev han medlem af Akademiet; allerede på dette tidspunkt havde han specialiseret sig i blomstermalerier, og han vedblev hovedsagelig at være blomstermaler, selv om man kender enkelte andre motiver fra hans hånd som f. eks. Christiansborgs Slotsbrand og Slaget på Rheden. Han var værdsat i sin samtid: ud af 7 malerier, han udstillede i 1815, ejedes de 4 af kongen. Fritzs forblev ungarl hele sit liv og døde i 1841.

Tilsyneladende levede han et stille liv, som Weilbach udtrykker det i sit *Kunstnerlexicon*,² og ihvertfald afslører de bevarede arkivalier fra Akademiet for Skønne Kunstner intet opsigtsvækkende.³

Selv om Fritzs' tegninger har været kendt, er de aldrig blevet offentliggjort. En forklaring kunne være den noget negative omtale, de får i 'Danske Tegninger', et af de meget få steder overhovedet, hvor Claus Ditlev Fritzs søges placeret i dansk kunsthistorie. Her skriver Leo Swane således:

»Anes det nye århundrede allerede på en meget betydningsfuld måde igennem Juels og Abilgaards kunst . . . , så begynder den nye tid også på andre måder at spores, således i tegninger af C. D. Fritzs og G. L. Lah-

1. For en gennemgang af især den indenrigs- og kommunalpolitiske situation i København ca. 1790 se Sv. Cedergreen Bech, *Storhandelens by. 1728–1830*, bd. 3 i *Gyldendals Københavns Historie*, Kbh. 1981.

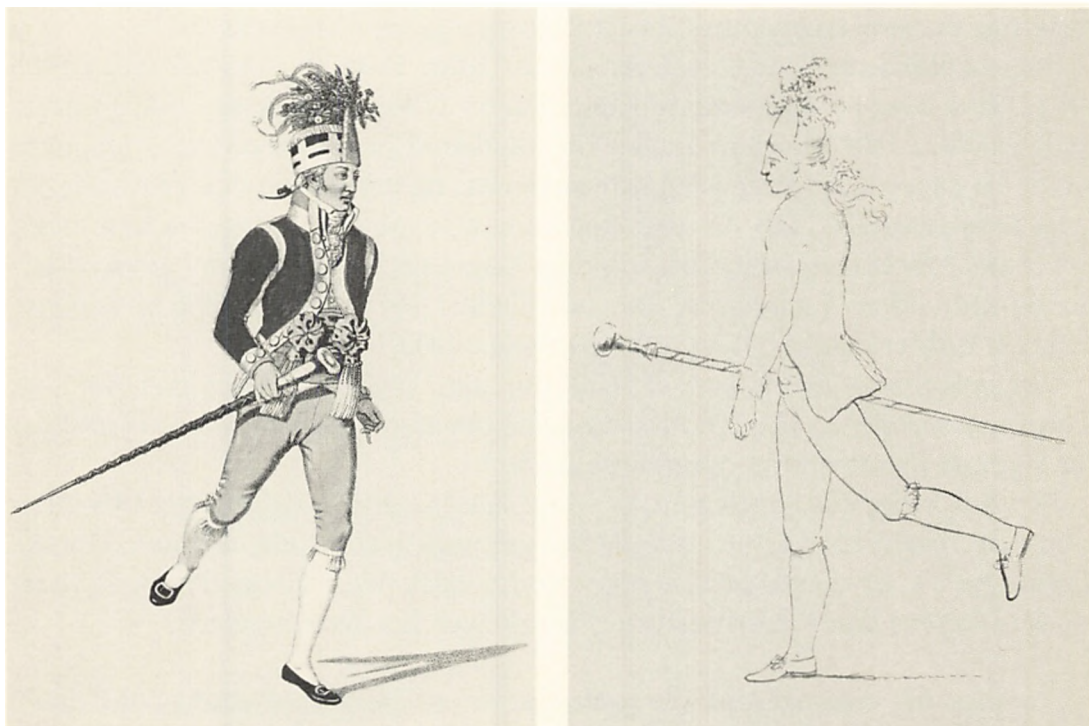
2. Weilbachs *Kunstnerlexicon*, Kbh., 1846.

3. Akademiet for de skønne Kunstner. Rigsarkivet.

de. Begge er født i samme år 1765 og begge hørte til Thorvaldsens kreds tidligt i 90'erne. Fritzscht blev senere blomstermaler, men fra de tidlige år ejer Kobberstiksamlingen et antal tegninger, mest med pen, der gengiver typer og scener fra de københavnske gader, delvis er det forstørrede eftertegninger, der er rigtige kedelige, men de små første rids er fornøjelige og viser humor. En sammenhæng er der med Abildgårds hyppigst karikerede tegninger af gadefigurer og samtidige, men til den anden side er vejen let at se til hele den »reportage«-kunst vi kender fra Eckersbergs tidlige år i København, i hvilken Lahde spillede en fremtrædende rolle.«⁴

Der er da også en forbindelse fra Fritzscht til Lahde og dennes senere tegninger af københavnske typer fra begyndelsen af 1800-tallet.

Nedenfor vises til eksempel henholdsvis Lahdes tegning af en kongelig løber og Fritzscht's tegning af samme:

Fritzscht's tegninger beror stadig i Kobberstiksamlingen i Statens museum for Kunst.

Teksten, der er samtidig med illustrationerne, består af udvalgte passager fra den københavnske politikammerrets bevarede arkivalier fra omkring 1790.

Disse retsakter findes i tusindvis. Fra 1790 til 1792 behandlede politikammerretten således små 9000 sager. Disse, som kun i meget begrænset omfang har været benyttet før,⁵ er et af de få steder, hvor menigmand fra 1700-tallets København selv kommer til orde i kilderne; ofte for ganske kort at ridse sin egen livshistorie op, inden retten går over til den egentlige sagsbehandling.

Politimesterembedet i København blev oprettet i 1682.⁶ Og op gennem det 18. århundrede samledes efterhånden en betydelig myndighed hos Københavns politimester. Ikke alene var han ansvarlig såvel for den opsøgende politivirksomhed som for modtagelsen af politianmeldelser. Han var tillige anklagemyndighed og – indtil 1793 – enedommer i den københavnske politikammerret. Som sådan blev han i 1790'erne bistået af 3 politifuldmægtige.⁷

Den første politimester, Claus Rasch, havde i 1687 fået pålæg om at »holde rigtig bog og protokol over alt det, som passerer, hans politimestercharge angående«. Denne protokol var senest i 1720'erne blevet til to parallelt førte bind, for i midten af 1740'erne at blive til to sæt af protokoller, ét fra hvert af rettens nu to kamre, kaldt »protokoller«. Efter 20.3.1778 blev de to protokolsæt til tre, og i løbet af det 19. århundrede øgedes antallet ved flere lejligheder. Fra 1790'erne er der ialt 6 såkaldte »forhørsprotokoller« fra rettens daværende 1., 2. og 3. protokol stadig i behold. Indtil 1792 findes rettens kendelser indført hulter til bulter i disse »forhørsprotokoller«, siden i særlige domprotokoller. Til protokollrækkerne knytter sig efter midten af 1780'erne diverse løse sagsakter som f. eks. originale politi- og vægterrappporter eller anmeldelser fra både navngivne og anonyme anmeldere. Af sådanne »behandlede sager« findes der tillige en ikke ringe del blandt Københavns Politis arkivmateriale.

Såvel politikammerrettens som Københavns Politis arkivalier befinder sig idag i Landsarkivet for Sjælland m. m.⁸

Vi har valgt at »modernisere« teksten. Som oftest har det været tilstrækkeligt med bagatelagtige ændringer i tegnsætning og stavemåde for at bringe teksten i overensstemmelse med nugældende ortografiske regler. Undertiden har det imidlertid været nødvendigt at foretage mere vidtgående indgreb i tek-

5. John Christensen og Henrik Stevnsborg, *Politi og prostituerede i 1790'ernes København*, historiske meddelelser om København årbog 1977, s. 164–183.

6. Henning Koch, *Politimyndighedens oprindelse (1681–1684) – organisation og beføjelser*, *Historisk Tidsskrift* 82, 1982, s. 27–56.

7. Henrik Stevnsborg, *For »at fremme og opretholde den fuldkomne borgersikkerhed«*. Om oprettelsen af Københavns Politiret i 1793, *Politihistorisk Selskabs Årsskrift* 1981, s. 21–44.
Harald Jørgensen, *Thi kendes for ret. Studier i de civile københavnske domstoles historie i perioden ca. 1660 til 1919*, Kbh. 1980, s. 221–25.

8. *Københavnske politi- og domsmyndigheder I. Foreløbige arkivregistraturer* udgivet af Landsarkivet for Sjælland m. m., Kbh. 1975. Jfr. Henrik Stevnsborg, *Københavnske politi- og domsmyndigheder, Fortid og Nutid* 29, 1982, s. 448–56.

*Claus Ditlev Fritzsch.
Maleri af C. A. Lorentzen. Frederiksborgmuseet.*

sten, som f. eks. når retsskriveren midt under et forhør taber tråden og bringer uorden i sætningskonstruktionen. I så fald har vi måttet rokere om på hoved- og bisætninger i fornødent omfang. Fremmedsprogede ord eller vendinger er uden videre oversat, ligesom forkortelser er opløst. Egentlige udeladelser eller overspringelser, som vi har foretaget for at lade en beretning blive afrundet, er markeret med » . . . «.

En sammenstilling af billeder og tekst af så væsensforskellig oprindelse, som der her er tale om, ville – hvis en traditionel videnskabelig målestok skulle anlægges – støde på uløselige kildekritiske og metodiske problemer. Tillige er billedstoffet jo gennemgående af en ret statisk og til tider næsten idyllisk

karakter. Fritzsches figurer står fastfrosne og ubevægelige på papiret. Retsakterne, derimod, skildrer først og fremmest det handlingsmættede og konfrontationsprægede i hverdagen. Herudover har vi – for at opnå det bedste samspil mellem illustration og ledsagetekst – valgt at trække enkeltfigurer ud af gruppebilleder, ligesom en række af Fritzsches skitser overhovedet ikke er anvendt. Endelig kan det til tider være forbundet med vanskelighed at foretage éntydig identifikation af en persons erhverv eller beskæftigelse alene på basis af klædedragt.⁹

På denne baggrund vil man uundgåeligt kunne diskutere, hvorvidt vores kombination af tekst og billede altid er lige velvalgt, ja måske undertiden forekommer lidt søgt. På den anden side har det aldrig været vores agt at fremlægge et egentlig »videnskabeligt« arbejde. Derimod håber vi, at bogen opfattes som det, den er: *vores* subjektive bud på, hvorledes København omkring 1790 kan opleves på en ny måde med bistand fra et hidtil overset kildestof.

København, i januar 1983.

Bent Blüdnikow og Henrik Stevnsborg

9. Nogen bistand til identifikation af erhverv gennem klædedragt kan dog hentes i: Gerd Neubert og Ellen Andersen, Bydragt – bondedragt. En undersøgelse af jævne folks påklædning i Køge, Roskilde, København og hedeboegnen i tiden 1790–1830, Historisk Årbog for Roskilde Amt 1976, s. 26–83.

INDHOLD

I. Arbejdet	13
Mester, svend og lærling	15
Herskab og tjenestefolk	29
Køb og salg	40
Torv og marked	49
De prostituerede og bordellerne	54
II. De arbejdsløse og de fattige	63
III. Børn, familie og ægteskab	75
Børnene	77
Familie og ægteskab	89
IV. Sikkerhed, fred og orden	97

I. ARBEJDET

MESTER, SVEND OG LÆRLING

23.1.1792

Til Københavns politimester.

Alle mine svende har nedlagt arbejdet og har derved sat mig i den største forlegenhed. Jeg ved ikke af, at jeg har lagt dem noget i vejen, som kunne give anledning til at gøre dem opsætsige. Og jeg kan heller ikke klage over mine svende, eftersom de hidtil har været villige og ufortrødne i deres arbejde. Derfor formoder jeg, at de må være ophidset af andre.

Og dette sker i den strengeste og hårdeste tid, hvor man dårligst kan undvære sine folk til sin nærings fortsættelse og til at bestride sine borgerlige afgifter og næringsskatter . . .

Arreststraf stifter ingen fred og ro mellem svendene. De lader sig hellere lægge i bolt og jern allesammen, før de i deres forurettethed giver efter.

Derfor er min underdanigste og bønligste begæring, (Hr. politimester), at de to arresterede svende, der ikke har forset sig på anden måde, end at de ikke ville arbejde, må komme fri af arresten.

Deres underdanigste tjener
Samuel Starinsky

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 49)

De arresterede blev fremstillet og spurgt, om de havde betænkt sig og nu ville tiltræde deres arbejde samt – hvis de havde grund til klage – da at søge enten retten eller Hans majestæt Kongen. Svar: Ja, de vil straks forføje sig i arbejde på de af retten foreslåede vilkår.

På grund af denne deklaration frifindes Gottlieb Klug, Johan Christoffer Fellig, Christian Gattoke og Johan Gottlieb Herboe for straf.

Hvad derimod angår Ole Johan Weit Werby, da har han godtnok over for retten afgivet samme løfte som de andre, men for nylig er han blevet dømt for at have støttet andre svende i det ulovlige i ikke at ville arbejde sammen med en svend, fordi han var gift.

Kendelse: Werby dømmes til fængsel på vand og brød i 8 døgn på egen bekostning.

(2. protokol 1792, nr. 49)

Kendelse: I denne sag er spørgsmålet, om de fire bagersvende George Bath, Hans Lau, Daniel Walsman og George Strak har været berettiget til – som det er sket – på én gang at forlade deres tjeneste hos bagermester Lohbeck den 24. august 1792, eller om de ikke har været berettiget dertil.

Svendene hævder, at de er bortvist af mesteren og ikke egenrådigt gået bort. Men deres påstand er ikke bevist. Derimod kan af deres tilståelse ses og antages, at nogle af svendene har opført sig uordentligt, hvorfor mesteren irettesatte dem, og at de desårsag blev fortrydelige samt for det første udfordrede deres mester og for det andet den følgende morgen vedtog at ville forlade deres tjeneste, hvorefter de fuldførte deres beslutning. Bagermesteren sagde, at han ikke kunne være tjent med dem, og at de måtte hellere gå til Helvede. Hans ord kan dog ikke opfattes som en afskedigelse eller bortvisning, men kun som vilkårlige ord.

Dog kan hans påstand om at få svendene dømt som oprørere ikke få medhold. Hermed bliver således *kendt for ret*: at de fire svende bør have forbrudt deres tjeneste hos Mester Jacob Lohbeck, ligesom han frifindes for deres krav om løn og kostpenge. De fire svende bør yderligere betale en bøde på 4 rigsdaler til deling mellem politikassen og bagerlaugets fattigkasse.

(2. protokol 1792, nr. 567)

Til Københavns politimester.

I anledning af en klage fra væver Jacob Ehler vedrørende hans svend Karl Friedrich Junger . . . lod jeg svenden tilsige for om muligt at formå ham til at opføre sig ordentligt og til at stille sig tilfreds med en rimelig arbejds løn. Svenden mødte, men vedblev at kræve 3 skilling i arbejds løn for hvert færdigt tørklæde, og sagde, at han ikke kunne leve og tjene sit brød uden denne betaling . . . Jeg medsender to tørklæder, som viser, at tørklæderne ikke er mere værd end 2 skilling stykket.

Underdanigst

Mathias Køhlert, oldermand for væverlauget.

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 102)

Karl Junger blev af retten tilspurgt: om han har vævet de i retten foreviste blå og hvide lømmetørklæder og hvad han har forlangt for dem? Svar: Ja, han har vævet dem, og i væverløn har han først forlangt 3 skilling og derefter 2 skilling. Spm.: Hvor meget kan han tjene på en dag? Svar: 4 skilling om dagen.

Han forklarer endvidere, at hans stol står på et mørkt sted, således at han har svært ved at se at arbejde om morgenen. Han arbejder fra om morgenen kl. 8 til om aftenen kl. 23. Spm.: Er det almindeligt, at svenden får 2/3 af den betaling, som mesteren får? Svar: Ja, det er almindeligt. Spm.: Vil han stille sig tilfreds med en sådan betaling? Svar: Ja, når han ikke kan få mere.

(2. protokol 1792, nr. 102)

29.6.1791

Til Københavns politimester

I en tid af tre år har nagelsmedesvend Johan Selner stået i arbejde hos mig. I nogen tid har denne person opført sig meget efterladende i arbejdet. Førrige uge arbejdede han kun en halv dag. Og denne uge begynder han på det samme . . . Det er stor skade for mig at se mig således hindret i mit arbejde, især da jeg for nærværende tid har arbejde, som jeg (på grund af ovenstående) må se liggende. Jeg nødsages derfor herved til underdanigst at bede, om ikke nagelsmedesvend Johan Selner, Adelgade 297, må blive . . . tilholdt at passe sit arbejde hos mig som en svend bør.

Bent Alexander
Nagelsmedemester
Lille Brøndstræde 162

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 408)

Fra møller Schmidt var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at hans dreng ved navn Christian Torben skal have ladet sig engagere ved Den sjællandske Bataillon selv om han af klageren har modtaget 5 rigsdaler til låns.

(2. protokol 1790, nr. 387)

Kendelse: Det strider imod laugsartiklerne, at en fuskere påtager sig malerarbejde, og det strider mod lovgivningen, at Københavns indbyggere betjener sig af fuskere til malerarbejde. Alligevel er det første sket af hospitalslemmet Abraham Knudsen og det sidste af husejer Peder Jørgensen. Den første er grebet i at male den sidstnævntes hus udvendig med oliefarve . . . Hermed *kendes for ret*, at den nævnte Peder Jørgensen skal bøde 4 rigsdaler til malerlauget, og Abraham Knudsen . . . pålægges det at holde sig de kongelige anordninger efterrettelig, såfremt han ikke vil udsætte sig for at blive mulkteret.

(2. protokol 1790, nr. 75)

Fra murermester A. Petermann var til politikammerretten indkommet en klage angående, at en af klagerens folk, Jens Jacobsen, sammen med en anden mandsperson skal have frataget klageren 38 stk. mursten. Jens Jacobsen er sat i Rådhusarresten.

Arrestanten blev fremstillet og forklarede, at den anden var en matros ved navn Christian. Denne havde en sæk, men ellers var de lige gode om det og enige om at ville stjæle mursten, da de begge var fattige og troede om den anden, at han tidligere havde taget sten. Arrestanten indrømmer, at han tidligere har taget 50 sten, som han bar hen til spækhøkeren på hjørnet af Ulkegade, hvor de solgte dem. Christian solgte en sæk sten til brændevinshandleren i Lille Strandstræde.

Kendelse: Jens Jacobsen, som dels alene dels sammen med matros Friedrich Christian har stjålet mursten fra murermester Petermann, kendes pligtig til at fængles i 2 måneder.

Spækhøker Hans Jørgensen, der har købt tyvekoster, bør ikke alene have tabt retten til stenene, men desuden bøde 2 rigsdaler til politikassen.

(2. protokol 1791, nr. 195/368)

28.12.1791

Til Københavns politimester.

Overbringeren heraf er en synder, som er stævnet til at møde på politikammeret i eftermiddag kl. 16.30, hvor han venter at blive tiltalt og mulkteret, fordi han uberettiget er gået omkring for at frisere folk. Hans navn er Schaltz . . . Han har anmodet mig om at indlægge forbøn for ham . . . Jeg beder Dem undskylde min dristighed.

H. Lindeløv
parykmager

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 853/2999)

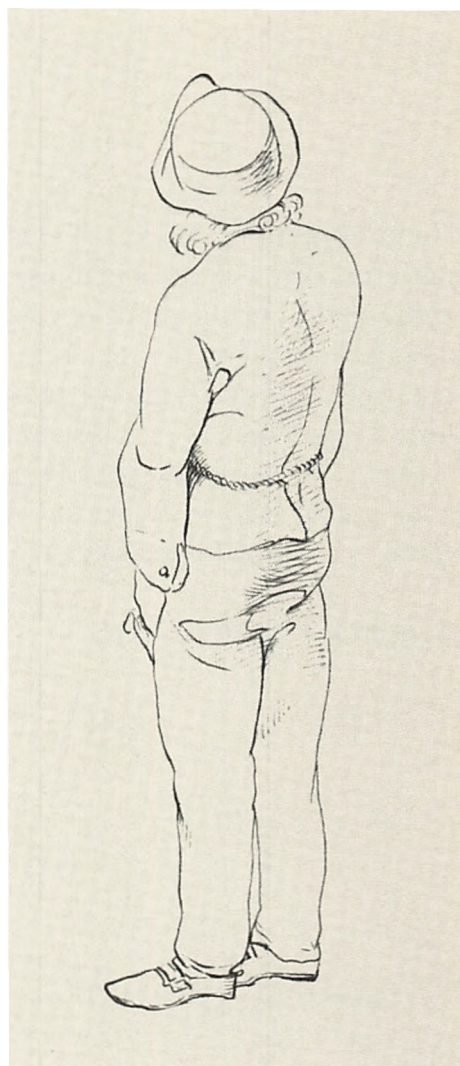
Kendelse: Parykmagersvend Peter Schaltz har selv for retten tilstået, at han ved at gå omkring og frisere folk har generet parykmagerlauget. Og til frifindelse for den straf, man af samme grund har krævet ham idømt, har han intet fremført, hvorfor han herved kendes pligtig til at bøde 4 rigsdaler til parykmagerlauget.

(1. protokol, domprotokol 1792, nr. 20)

Fra Jens Petersen var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klageren for nogen tid siden blev anholdt og sat i arresten; men da han siden påny kom på fri fod, blev det ham ikke alene nægtet at tiltræde sin tjeneste hos brændevinsbrænder Beck, men hans løn blev ham endog forholdt . . .

Forhør blev foretaget; men det erfarede, at klageren ikke lod sig opspore, hvorfor sagen blev henlagt.

(2. protokol 1789, nr. 861)

Fra urtekræmmer Friderich Hagedorn var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at drengen Andreas Brønstrup på adskillige steder skal have udspreedt det rygte, at klageren var ved at gå bankerot. Den anklagede dreng afgav følgende erklæring: At hvad han beskyldes for, har han sagt; men han har sagt det uden at have til hensigt at ville fornærme Hagedorn. Han tilstår, at han ikke har nogen grund til at sige det, han har sagt. Det er blot at tilskrive hans barnagtighed. Han beder Hagedorn om forladelse og lover aldrig igen at fornærme Hagedorn. Klageren ville denne gang tilgive (ham) . . . og frafalder følgelig sagen.

(2. protokol 1789, nr. 657)

Fra politibetjent Lohmann var indleveret en rapport angående nogle drenge, der var blevet opbragt til rådhusarresten for at være grebet i at spille kort.

Drengen Godfred Torok, skomagerdreng, fremstod og forklarede, at han adskillige gange hos Niels Jensen havde spillet 5-kort og Sidste Stik. Det kostede en skilling.

Glarmesterdrengen J. Lohmann, 22 år gammel, forklarede, at han ligeledes havde spillet Sidste Stik for en skilling.

Drengen Johan Peter Goldbeck, 18 år gammel, fortalte, at han havde været det nævnte sted 3 gange for at spille. Sidste gang tabte han 6 skilling.

Drengen Magnus Nielsen, 18 år gammel, erklærede, at det var første gang, han havde været på det nævnte sted.

Niels Jensen, nogle-og-halvfjerds år gammel, blev fremstillet. Han tilstår, at de ovennævnte drenge plejede at spille hos ham, og at de derefter købte øl og brændevin.

Kendelse: At de nævnte drenge spiller kort og drikker øl og brændevin er utiladeligt. Men det, værten gør, er tillige strafværdigt. Værten Niels Jensen bør derfor bøde 4 rigsdaler til politikassen samt 9 skilling for hver dreng.

(2. protokol 1789, nr. 879).

Kendelse: Ved forordningerne . . . er det husværterne forbudt at tillade underofficerer, soldater og matroser at spille kort, terninger eller andre spil i deres huse. Alligevel har barber Klein tilladt, at adskillige underofficerer . . . har spillet og forspildt deres penge. *Thi kendes han herved* pligtig til at betale 2 rigsdaler til politikassen.

(2. protokol 1790, nr. 143)

HERSKAB OG TJENESTEFOLK

Fra Johanne Rebecca Jacobsdatter var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klagerinden i sin tjeneste hos bødtermester Mende bliver utilbørligt behandlet med hug og slag . . .

Bødtermester Mende mødte og forklarede, at han ikke kunne benægte, at han har slået hende med den tamp, han bruger til sine børn, hvilket sker på grund af hendes slemme mund. Hun bruger mund, eller hun svarer ikke. Ligeså har han sparket hende med foden bagpå, da hun gik ud ad døren og brugte mund. Han vil iøvrigt ikke fremover revse hende.

Klagerinden erklærede, at hun var gul og blå; men når hun kunne tjene uden hug og slag, ville hun forblive i sin tjeneste.

Sagen blev henlagt.

(2. protokol 1791, nr. 177/625)

Kendelse: Klejnsmedemester Dystrup har ikke under sagen modsagt, at hans datter har givet Maren Pedersdatter en ørefigen. Han har tilstået, at han selv har givet hende hug og ydermere pryglet hende, fordi hun ville gå bort. Derimod har han ikke bevist, at han og datteren har haft årsag til at revse den nævnte pige, ligesom en ørefigen ikke er en ved lov tilladt revselse. Følgelig må herved kendes for ret: At mester Dystrup . . . bør betale Maren Pedersdatter den fulde løn (for et halvt år): 2 rigsdaler.

(2. protokol 1789, nr. 562).

Til Københavns politimester.

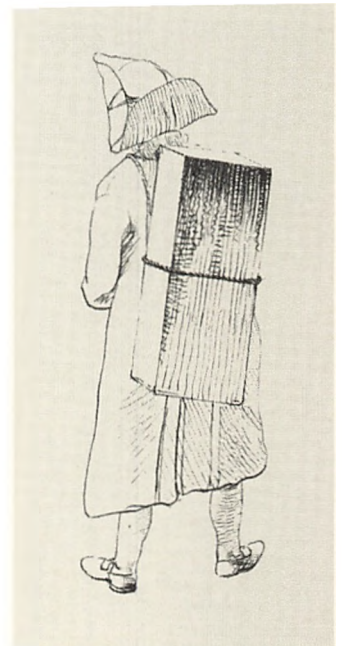
Min gårdskarl Karl Jacob Pedersen har adskillige gange vist sig opsætsig i sin tjeneste, når jeg har påtalt hans efterladenhed. Han har tillige understået sig i at udeblive fra tjenesten. Da jeg kom ned i stalden i morges, forefandt jeg hestene uden sadler, mens han i stedet var gået i byen. Jeg lod ham derfor tilkalde for at give ham den del af lønnen, han har til gode. Men han ville ikke modtage samme, og han mente ikke, at han var beføjet til at forlade sin tjeneste. Jeg ser mig derfor nødsaget til at bede Deres Højvelbårenhed lade den nævnte karl kalde til politikammeret for at betyde ham, at han ikke længere har at opholde sig i min tjeneste.

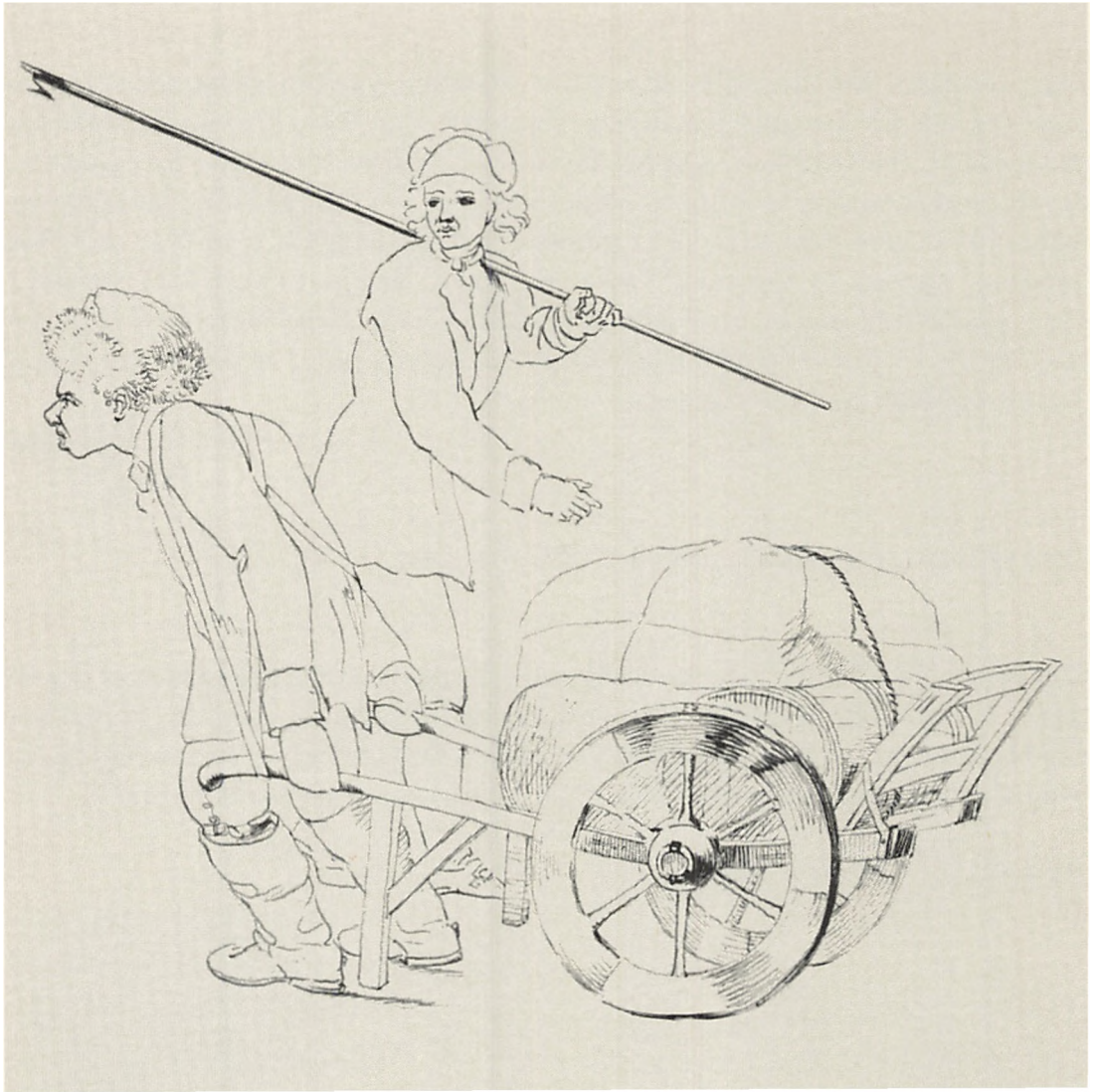
Underdanigst
Bang

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 198)

Gårdskarl Karl Jacob Pedersen forklarede til retten, at han havde været hos sin søster og opholdt sig der et stykke tid, og da klokken var over 22, kunne han ikke komme hjem. Men han troede, at dette var ham tilgivet, siden han havde bedt sin herre om forladelse. Den tilbudte løn kan han ikke tage imod.

(2. protokol 1792, nr. 198)

Til Københavns politimester.

Jeg er i tjeneste hos hørkræmmer Aarrestrup ved Nørreport og fik som gårds-karl 3 skilling i fæstepenge. I går eftermiddag kl. 15.30, da jeg havde gået og arbejdet den ganske dag, blev jeg både våd og besnavset af den stærke regn . . . Jeg går til min vaskekone for at få noget tørt og rent og var borte en halv time. Da jeg imidlertid, som nævnt, var hos min vaskekone, får min husbond i sinde at ville køre ud, hvilket jeg var ganske uvidende om. Min husbond spurgte mig, hvor jeg havde været: det sagde jeg til ham, og uden anden grund fór han på mig inde i stalden og slog mig først i ansigtet med sine næver, derefter tog han en skuffe, der stod, og slog mig 2–3 gange i hovedet. Jeg skjulte mig, for ellers havde han kløvet mit hovede. Jeg lagde da seletøjet på hesten og spændte for vognen. Derpå kørte han ud og sagde til mig, at jeg skulle gå fanden i vold, og når han kom hjem, skulle han prygle mig så jeg blev både gul og grøn . . . Af frygt for disse trusler, og da det er tredie gang, han således har slået mig, gik jeg bort, inden han kom hjem.

Underdanigst
Jens Larsen

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 85)

Kendelse: Jens Larsen har ikke bevist, at han er blevet fornærmet af hørkræmmer Aarrestrup. Da han endvidere har forladt sin tjeneste uden opsigelse eller tilladelse, har han ikke haft grund til at klage og er derfor strafskyldig. Men da Aarrestrup griber lejligheden til at blive af med en ulydig tjener, og tilbyder ham sin løn, så kan det dermed have sit forblivende.

(2. protokol, domprotokol nr. 85)

Fra politibetjentene Høeg og Bjørnstrup var indkommet rapport om, at i eftermiddags kl. 4 kom en karl ridende med 2 sorte heste fra Slutterigade over Nytorv i trav med dem begge. Han red ind i Brolæggerstræde nr. 111, hvor bryggerenken Madame Flindt bor. Han navngav sig Jens og forklarede at være gårdskarl sammesteds.

Dømt: Af en jysk bondekarl, der kun har opholdt sig i København i 2 dage, kan ikke kræves, at han skal kende alle de politianordninger, han her har at efterleve. Hvorfor Jens Simonsen, som den 4. juli (1791) med brygger Flindts enkes heste red stærkere på gaden, end tilladt, ejheller for sådan sin forseelse kan være at straffe med 8 rigsdalers mulkt . . . men herved kendes pligtig til at bøde 1 rigsdaler.

(3. protokol 1791, nr. 546/1497)

Klageren mødte med sin dreng, Lorentz Thomsen; ligeledes mødte brændevinsbrænder Jens Grønbeck med sin karl, Niels Sørensen . . . (Grønbeck) svarede, at han havde 6 karle til at arbejde ved stenkullene for at få dem ind fra gaden. Da de kom hjem, og just havde fået det sidste læs hjem, kom regnen. At der lå kul på rendestensbrædtet, kender han intet til, thi da han kom hjem fra stranden, var rendestensbrædtet taget op, og rendestenen var ren, men klagerens dreng skal have været meget grov imod såvel hans karl som mod arbejderne. Niels Sørensen tilstod at have kastet drengen ned på gaden i vandet, men han burde have haft endnu mere, fordi han øste vandet tværs over gaden både på Niels Sørensen og andre som var der . . .

(1. protokol 1791, nr. 508)

Fra politibetjent Ehlers var indkommet rapport angående, at han ved passage skal have forefundet adskilligt, som strider mod politianordningen: Kræmmer Schiøtte svarede på anmeldelse, at han på grund af byggearbejder havde gravet i gården. Derfor havde han lagt sand på fortovet, men det skulle kun ligge der, indtil det kunne komme tilbage i gården igen. Schiøtte lovede, at sandet ville være væk, inden den følgende dags middag.

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 339)

Dom: Kræmmer Schiøtte frifindes for straf, eftersom han har fjernet den på gaden udkastede jord, og eftersom denne ikke lå der længere end den . . . tilladte tid.

(2. protokol, domprotokol 1792, nr. 339)

Fra Anne Maria Svendsen var her til politikammerretten indkommet klage angående, at klagerinden var blevet bortvist af sin tjeneste, fordi hun havde noget udslet på armene. Hun forklarede, at hun var kommet i tjeneste den 1. maj, havde fået 3 mark i fæstepenge og havde indgået en aftale om 5 rigsdalers løn pr. halvår.

Dernæst mødte Jacob Simon, der tilstod, at pigen var blevet bortvist, fordi der på hendes arme var udslet, som de frygtede var smittende.

Kendelse: Jacob Simon har ikke bevist, at den grund, han har angivet til at op-sige sin tjenestepige, er lovlige. Han siger, at pigen har udslet på armen, og at han frygter, at det er smitsomt. At hun har udslet er uimodsagt, men der mangler beviser for, at dette er smitsomt. Fire af de indkomne lægeattester erklærer, at sygdommen ikke er smitsom . . . Jacob Simon bør erstatte det tab, hun har haft: et halvt års løn.

(2. protokol 1792, nr. 274/977).

Fra passkriver Herløv var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående hans tjenestepige. Forhør blev foretaget, hvorved mødte Marline Herløv, passkriver Herløvs hustru, samt den anklagede pige, Marie Møller. Marie Møller svarede, at hun blot havde sagt – da hun blev slået – at nu kunne hun se, at Madamen var grov. Anden studsighed vidste hun ikke af. Madame Herløv erklærede, at da hun befalede pigen at poste på vasken i gården, gjorde pigen straks anskrig: der var nogen i gården for at stjæle. Men hun løb ikke efter denne »nogen« for at anholde ham. Marline Herløv løb straks, men fandt ingen; og da vasken blev afleveret, viste det sig, at der manglede 2 særker. Madame Herløv krævede straks at blive skilt af med den anklagede Marie Møller.

Kendelse: Utroskab er en af de laster, der berettiger en husbonde til at afskedige sin tjener. Følgelig er passkriver Herløv berettiget til den under sagen nedlagte påstand mod hans tjenestepige Marie Møller. Hun har for retten tilstået at have tilvendt sig fødevarer, hvorved hun – som ved sin øvrige opførsel – har gjort sig mistænkt for, hvad der er passeret. Derfor bør M. M. uopholdelig træde ud af sin tjeneste og have forbrudt sin løn.

(2. protokol 1790, nr. 147).

7.1.1792

En her ved Hospitalet som vaskepige tjenende kone ved navn Anne Kirstine Christensdatter blev for en 4 ugers tid siden afskediget herfra på grund af adskillige uordener. Efter hendes bortgang findes bl. a. følgende at være borttaget:

1 skjorte	1 blåstribet lommeklæde
1 natskjorte	1 skjorte
2 uldne strømper	1 klokke
1 særk	1 trøje
1 serviet	1 tørklæde
1 viskestykke	1 gammel særk.
2 rødternede forklæder	
1 skjorte og 1 skilling, som var lånt af gårdskarll Hans Nielsen	
1 særk fra hospitalslem Agnethe Phoenix	

Johanne Vidersitz
Oldfrue ved Stiftelsen

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 24)

KØB OG SALG

Enhver, som vil handle, bør forud beflitte sig på at have plads til, hvad han vil handle med. Gaderne kan ingen i så fald disponere over; de er til alles – og ikke til enkeltmands – brug.

(3. protokol 1790, nr. 987)

Til Københavns politimester.

I forgårs den 10. (august 1791) om eftermiddagen, da min . . . lille pige ved navn Sophie Friderica kom ned ad Vimmelskiftet og råbte med kirsebær til salg kom en mand ved navn Johan Brøger . . . springende ud fra nr. 159 i kælderen, tog kurven fra denne pige og trådte kirsebærrene med fødderne ud i gaden, gav pigen de groveste skældsord, og sagde at dér i gaden måtte ingen udråbe!

Ingeborg Elisabeth Malmberg

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 539/1905)

Kendelse: Vildthandler Johan Peter Brøger er uberettiget til at forbyde dem, som ombærer frugt, at udråbe deres varer . . . Vildthandler Brøger bør betale Ingeborg Elisabeth Malmberg 2 mark og 8 skilling til erstatning for lidt tab, og for sit forhold, der strider imod den offentlige fred, bør han bøde 1 rigsdaler til politikassen.

(1. protokol 1791, nr. 539)

19.12.1791

Til Københavns politimester.

Lige så meget som jeg efter min nærings natur på den ene side må ønske at se mit hus søgt af mange og mine varer afsat, lige så lidt ønsker jeg på den anden side at nogen hos mig skal drikke til overflod eller lave uorden. Og lige så lidt som jeg følgelig selv vil animere nogen til svir, lige så ubehageligt må det naturligtvis være for mig at se andre påtage sig en sådan forretning i mit hus. Kommer det alligevel hertil, og det sker for at yppe trætte eller for at vise sig frisk med usømmelige spidsfindigheder eller usømmelige talemåder, . . . indses *hvor* utålelig en sådan opførsel må være mig . . .

K. Sørensen, vinhandler
Børsen 82

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 840/2969)

Fra Niels Sørensen Preus var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klageren for 2 år siden skal have leveret en rød klædes kjole tillige med et par røde klædesbenklæder og et par ditto af tykt sort silketøj til skræddermester Jens Beck for at få dem istandsat. Han har ikke kunnet få tøjet tilbage. Herom foretoges forhør, hvorved kongelig staldpensionist Preus samt skrædersvend Jens Beck mødte. Til klagen svarede Jens Beck: at klagen forholdt sig rigtig, men i løbet af 8 dage skulle han fremskaffe det altsammen, da han tilstår, at han i trang for penge har lånt penge derpå.

. . . Sagen blev påny foretaget, hvor skrædder Beck mødte og overleverede den røde kjole til Preus. Dog manglede både foer og knapper. Beck lovede, at han førstkommende søndag ville levere klageren foeret. Knapperne lovede han straks at levere klageren.

(2. protokol 1790, nr. 226)

Til Københavns politimester.

Til en person fra Aalborg, ved navn Lifland, som efter foregivende skal være urmager, og som logerer i Garder Gården i Studiestræde, har jeg indleveret mit ur til reparation, men i stedet har han pantsat det til en jøde, ved navn Ahron, som bor i Antonistræde. Jeg var hos denne jøde sammen med urmageren, og vi observerede uret. Jøden tilstod, at han havde uret, men han vægrede sig ved at udlevere det.

Weile,
Lille Kannikkestræde 28

(Behandlede sager ved 2. protokol 1790, nr. 323)

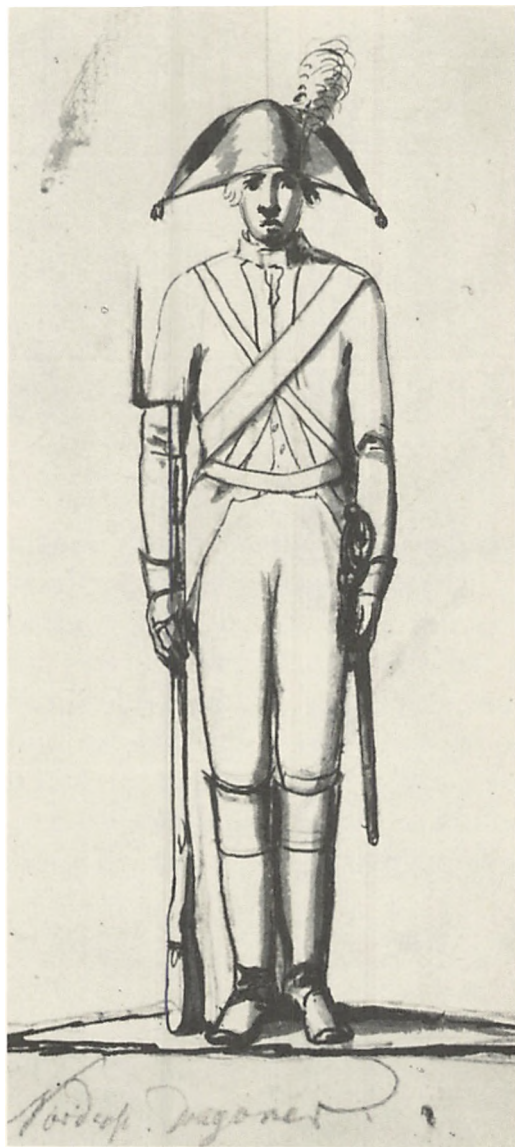

Kendelse: Kirstine Pedersdatter tilstår at have modtaget skjorter, strømper, bukser og tørklæder til vask af russiske kadetter. Vasketøjet har hun dels solgt dels pantsat til Christian Borup, Jens Jensen, Anders Petersen og Hans Rasmussen. De fire nævnte har under sagen indleveret, hvad de har fået. Kirstine Pedersdatters opførsel er uredelig, og det strider imod forordningerne, at de fire nævnte borgere har købt varer, som tilhører militæret, eller taget dem i pant. *Thi kendes herved for ret:* at Kirstine Pedersdatter bør fængsles i 14 dage for sit uredelige forhold. Hvad angår de nævnte Borup, Jensen, Petersen og Rasmussen, kendes de pligtige til hver at bøde 1 rigsdaler til politikassen.

(2. protokol 1790, nr. 139)

Fra korporal Juel var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klageren for omkring 13 måneder siden skal have pantsat 2 sølvspiseskeer, 4 teskeer og 7 lommetørklæder for 7 rigsdaler og 4 skilling, men at den bemeldte jøde derefter nægter at have modtaget pantet.

(2. protokol 1790, nr. 265)

Ligesom matros Ludvig Jacobsen af 1. divisions 4. kompagni, nr. 20, klager over, at 7 stk. rugbrød, han har ladet bage hos bager Wiæt, ikke er forsvarlige, således er det samme her ved retten befundet at være tilfældet. Men årsagen er oplyst ikke at være bagerens, men klagerens. Thi dejen har været for blød, da den blev bragt til bageren. Den kunne derfor ikke slås op eller straks komme i ovnen, men først den følgende morgen kl. 4, hvilket af bagerens folk blev sagt til dem, der bragte dejen, som ikke desto mindre lod den stå og altså derved indvilligede i, at dejen måtte stå uopslået til den påfølgende dags morgen. Selv klageren har tillige forvoldt, at nogle af brødene er blevet flade – og af samme grund ilde udseende – ved at have båret dem i en sæk og trykket dem . . .

Af disse årsager kan klagerens påstand ikke bifaldes, og bager Wiæt frifindes for tiltale.

(3. protokol 1791, nr. 553/1503)

Fra snedkersvend Rasmus Didrehsen var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klageren skal have truffet pigen Kirstine Danielsdatter i færd med at forrette sin nødtørft i forstuen. Af samme årsag er hun, som det fremgår af vægter Jens Jørgensens rapport, blevet arresteret. Pigen Kirstine Danielsdatter benægtede klagens indhold. Hun er spinder i Guldhuset og bor til leje i klagerens hus. Den nævnte dag var hun kommet hjem fra arbejde og var på vej op ad trappen, da klageren greb hende og rev hende ned ad trappen og spurgte hende, hvem der havde forrettet sin nødtørft i forstuen. Hun svarede, at det ikke var hende, og gik op igen. Men klageren kom ind i hendes værelse og truede hende og slog hende, så hun var nødt til at sige, at det var hende.

Kendelse: At Kirstine Danielsdatter skulle have været så uartig at kaste sin urenlighed fra sig i forstuen, har Rasmus Didrehsen ikke bevist, hvorfor han ikke har haft grund til at lade Kirstine Danielsdatter arrestere. Kirstine Danielsdatter bør for Rasmus Didrehsens tiltale fri at være og straks udlades af arresten. Didrehsen kendes pligtig til at betale 2 rigsdaler til politikassen.

(2. protokol 1789, nr. 830)

TORV OG MARKED

Klagerinden er bekendt for ikke at være af den fredsommelige slags, og jeg har det uheld at være ved siden af hende i boderne på Ulfeldts Plads. Hun havde sat en bæk til at lægge kød på lige foran min bod, og på denne plads – som var *min* og hørte til *mit* stade – satte jeg om morgenen den 15. oktober (1791) min bæk til samme brug. Over dette blev hun vred, og skældte og smældte den hele dag.

Birthe Kirstine,
Rasmus Jensens Enke

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 747/2626)

Kendelse: Slagtermester Pohlman's enke har ikke alene på Ulfeldts Plads solgt en lammefjerdning, som var oppustet, og taget højere pris for den, end tilladt efter taksterne, men tillige haft 2 andre lammekroppe til fals, der ligeledes var oppustede og udstoppet med trævler af tælle i nyrerne. Hun bliver herved kendt pligtig til at have forbrudt det oppustede kød . . . og tillige at bøde 4 rigsdaler. Ydermere må hun bøde 3 rigsdaler til politikassen, ligesom hun må tilbagebetale Jomfru Tolstrup de 28 skilling for fjerdningen . . . Til Jomfru Tolstrups tjenestepige, Anne Helene Holm, udbetales den fastsatte dusør på 2 rigsdaler.

(1. protokol 1791, nr. 472)

Fra politibetjentene Moss og Fagerlin var indkommet rapport af 23. juli (1791), at idag kl. 12 havde Jørgen Hansen, gårdmand i Ovserød by på Hirschholm amt, indefundet sig på politikammeret for at besvære sig over, at en karl på Kongens Nytorv havde overfaldet ham og slået ham blodig, fordi han vaskede sig i en tønde, der var fyldt med vand, og hvormed vognmandskarlene vandede deres heste. Herom har denne karl, der navngav sig Anders Pedersen, vanddrager ved vognmandskarlene, boende i Borbergaden 190–91, overfor politibetjentene aflagt tilståelse, ligesom betjentene på stedet har fundet nogle stænk af blod, som bonden sagde var af ham . . . hvorfor karlen Anders Pedersen blev arresteret . . . Arrestanten . . . 35 år gammel, . . . tilstod rapporten i et og alt og havde intet andet at undskylde sig med end, at han havde forbudt bonden at vaske sig, og dog gjorde han det . . .

Straks blev kendt for ret: Anders Pedersen bør for sit forhold bære Den spanske Kappe* i en time på egen bekostning.

(3. protokol 1791, nr. 611)

* Tøndeformet straffeinstrument, som blev båret af den dømte for at vanære og latterliggøre vedkommende. Tøndens ene bund var slået ud, gennem den anden stak den dømtes hovede op.

Skriftlig rapport angående, at pigen Anne Marie skal have beklaget sig over og anmeldt, at hun ved Fiskestranden skal være blevet slået på øret af en fiskekone, af hvilken årsag fiskekonen var blevet sat i rådhusarresten. Fiskekonen navngav sig Sophie Marie Johansdatter. Hun benægter, at hun har slået pigen.

Vidnet Karen Nielsen forklarede, at hun ikke havde set pigen få nogen ørefigen, men at hun beklagede sig og græd. Hun havde set pigen stå med en sild, der var brækket midt over, og arrestantinden sagde, at den nævnte pige havde brækket hendes sild over – selv om den nævnte sild var frisk.

2. vidne, Anne Marie Johansdatter, forklarede, at hun havde hørt alle de mennesker, der var forsamlet, sige, at pigen havde dadlet arrestantindens sild.

Kendelse: Arrestantindens egen tilståelse vidner imod hende, og med vidnernes udsagn er vundet en grad af vished for, at ovennævnte pige er blevet fornærmet. Fiskekonens forhold strider imod den orden, der bør være, og den fred, enhver kan fordrer, på torvet. Ligesom hun . . . er blevet arresteret, bliver hun herved tillige kendt pligtig til at fængsles på vand og brød i 4 nætter og dage . . .

(2. protokol 1792, nr. 37/143)

DE PROSTITUEREDE OG BORDELLERNE

Extra-patrulje-rapport for natten mellem 6. og 7. december 1791: Ved patruljeringen antraf jeg på hjørnet af Østergade og Kongens Nytorv to fruentimere, som gjorde meget støj og alarm.

I henseende til rapporten forklarer de begge, at de havde drukket brændevin, og at de havde skældt hinanden ud for luder etc., da de kom ud på gaden.

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 808/2867)

Kendelse: For lediggang og nattestrejfen samt for fuldskab og klammeri på gaden bør Anne Cathrine Sørensdatter og Karen Margrethe Nielsdatter Fischer fængsles i henholdsvis 4 og 6 måneder.

(1. protokol 1791, nr. 808)

Marie Møller, 23 år gammel og født på Bornholm i Nexø, har været her i staden i 7 år og har tjent adskillige steder. Men siden sidste påske har hun ligget ledig og i den tid opholdt sig hos en tjenstgørende matros ved navn Adrian, boende i Borgergade hos en fiskebløder, som . . . har lotterikollektion. Dér har hun fået føden for at sidde for konen på hjørnet af Prinsensgade ved Nyboder og sælge brød og stegte fisk, og her i eksercer-tiden har hun falbudt brød og brændevin på Fælleden . . . Hun svarede, at hun ikke havde ladet sig bruge til utugt af mere end én, som et par gange på Fælleden havde ladet hende komme til sig; og da hun havde lagt sig hos den ene underofficer, gik den anden ud, men kom ind igen lidt efter. Men han kom ikke i seng, for værten kom straks ind og gjorde spektakel og udleverede hende til vægteren.

Kendelse: Dels har (Marie Møller) ført et løsagtigt levned, dels har hun – der kun er 23 år gammel – i stedet for at tage ordentlig, lovlig tjeneste, ombåret æde- og drikkevarer . . . (straffes med 6 ugers fængsel).

(1. protokol 1791, nr. 351)

Fra politibetjentene Schultz og Lohmann var . . . indkommet rapport (om), at de . . . havde opbragt to fruentimmere, som efter anmeldelse skal strejfe på gaderne efter mandfolk etc. Så var nu herom berammet forhør og til forhør fremstillet 1. *Anne Cathrine Strøm*. 21 år gammel. Født her i staden, hvor hendes fader Johan Abraham Strøm var drejer ved Holmen. Han var død tillige med hendes moder. Hun har ikke haft nogen tjeneste i en 6 à 7 år og i al den tid logeret dér, hvor hun nu er blevet arresteret: hos en smed ved Holmen, og nu i de sidste 2 år har en tømmervend underholdt hende og givet hende en rigsdaler om ugen. Hun blev spurgt: 1) Strejfer hun ikke omkring i gaderne om aftenen efter mandfolk? Svar: Nej. 2) Tager hun ikke imod visitter af mandfolk, og er det ikke hendes næringsvej at lade sig bruge af dem? Svar: Nu lader hun sig ikke bruge af andre end tømmervendens. 3) Har hun ikke tidligere været arresteret? Svar: Joe, én gang, fordi hun havde fået et par sølvspænder; men da slap hun ud uden straf. 4) Blev hun ikke pålagt uophørligt at tage

tjeneste? Svar: Joe. 5) Hvorfor har hun da ikke taget tjeneste? Svar: Hun har ingen kunnet få. 6) Har hun meldt sig på arbejdsanvisningen? Svar: Nej. 7) Er hun ikke kendt under øgenavnet 'ABC-barnet'? Svar: De kan let give et menneske et øgenavn. 2. *Johanne Charlotte Henriette Thott*. 21 år gammel. Har ingen tjeneste haft, men har logeret først hos Cathrine Holm; da hun tog fra hende tog hun logis i Prinsensgade ved Nyboder, hvor hun nu blev arresteret. Hun blev spurgt 1) Hvoraf ernærer hun sig? Svar: Hendes kæreste, Gabriel Hammer, som har været proviantskriver på et orlogsskib, har givet hende noget at leve af og har betalt for hendes logis siden august måned. 2) Hvoraf har hun da levet, førend hun fik denne såkaldte kæreste? Svar: Dengang havde hun ligeledes en kæreste. 3) Tager hun ikke imod visitter af mandfolk? Svar: Nej, kun fra hendes nuværende kæreste. Han ligger hos hende, og han kan sagtens fornøje hende. 4) Strejfer hun ikke om aftenerne omkring i gaderne og hverver mandfolk med sig hjem, og sidder hun ikke om dagen i sit vindue og vinker efter forbigående mandfolk? Svar: Nej, for de, der vil komme til hende, kommer alligevel. 5) Har hun ikke været i Forbedringshuset* på grund af sit løstlige levned? Svar: Joe. 7) Er hun ikke blevet kureret for kønssygdom? Svar: Joe. 8) Hvem er det fruentimmer, hun har til at afvise mandfolk, som kommer til hende, når der allerede er mandfolk hos hende? Svar: Et sådant fruentimmer har hun ikke. Betjent Lohmann tilkendegav, at hun har siddet i vinduet og vinket efter ham.

(1. protokol 1791, nr. 845)

* Forbedringshusstraf var ensbetydende med frihedsberøvelse kombineret med tvangsarbejde. Straffen blev afsonet på den institution, som i 1662 etableredes på Christianshavn og som under en forvirrende række af navne eksisterede helt indtil 1928: Spindehuset, Børnehuset, Rasphuset, Forbedringshuset, Tugt-, Rasp- og Forbedringshuset.

Rapport af 9.8.1791.

Klokken 21.45 på Nørregade kom et fruentimmer til mig og hilste godaften og spurgte, om jeg kendte hende? Og da jeg svarede ja, bad hun mig om at følge med hjem i Store Fiolstræde, hvor hun logerede. Jeg undskyldte mig med, at jeg ingen penge havde i aften, hvilket hun besvarede med følgende ord: Det er løgn; hvor mange har De? Og efter at jeg havde bedyret, at jeg ikke havde mere end 12 skilling, svarede hun, at 3 mark var det allermindste, og (hun) tilføjede – for at bestemme mig efter ønske – at netop i aften havde hun særdeles god tid. Hun gik med nogle kobberskillinger i hånden, som hun først sagde, hun skulle købe noget for til sin Madame; men siden tilstod (hun), at det ikke forholdt sig således. Det er sandsynligt, at hun derved har søgt at skaffe sig en undskyldning i påkommende tilfælde. Efter at jeg havde gået et kort stykke med hende, lod jeg vægterne bringe denne kvinde til rådhuset.

Underdanigst

Hans Ditlev Jensen, politikopist

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 22)

Kendelse: Susanne Faber har i nogle år opholdt sig i København uden at tage tjeneste. I den tid har hun tillige nogle gange været arresteret, men til trods for hendes lediggang er hun blevet sat på fri fod med formaninger; hvilket dog ikke har frugt bedring hos hende. Hun er atter truffet i gadestrefjen og i at fremsætte løsagtige forslag. Thi bliver den nævnte Susanne Faber herved kendt pligtig til at fængsles på vand og brød i 8 nætter og dage på egen bekostning.

(1. protokol 1791, nr. 522)

Til Københavns politimester.

I Ulkegade nr. 278, hvor værten Vendelbo selv som husejer bor på 1. sal, bor en spækhøker i kælderen. I stuen bor en mand ved navn Jensen, som holder dansebod. På tredie sal bor proviantforvalter Selmer. Men på 2. sal: Den er en madamme lejer af. Denne Madammes navn er Helandt. . . . Madamme Helandt har boet i Vendelbos hus i en del år, og har i den tid til stadighed været en beskytter af Københavns løsagtige fruentimmere, eller en såkaldt rufferske, og hendes beskytter og forvarer er igen Vendelbo som husejer og vært, der må være medvider . . . Den nævnte Madamme holder altid 4 løsagtige fruentimmere. Og når en af dem har forbrudt sig mod deres oldfrue – hvilket består i, at de ikke kan betale hende så meget af deres fortjeneste, som hun kræver – da må den, som ikke opfylder hendes ønsker, straks på døren, og så forskaffer hun sig straks en anden i stedet. Disse fruentimmeres levemåde og arbejde er, fra morgen til aften, at stå i vinduerne for at kalde mandfolk op, og når det bliver mørkt, da at løbe på gaderne for at fiske dem op og bringe dem hjem i deres garn, for så snart én er ekspederet påny at sætte deres garn ud for at fange en anden. Således går deres liv indtil klokken 3 à 4 om natten . . .

Kendelse: Efter angivelse fra Peder Pårs, dateret Kalundborg 2.8.1791 er ved husundersøgelse den 24.8. hos Hedelands enke, Ingborg Nielsdatter, forefundet to fruentimmere: Rebecke Lytken og Dorthe Christiansdatter Holbeck, der ikke har kunnet opgive nogen lovlig næringsvej. Derimod er de af (stads-lægen) Doktor Mangor befundet i en tilstand, som viser, at de er løsagtige fruentimmere. Den første har desuden tidligere været dømt og straffet for løsagtighed. *Thi kendes herved for ret:* at de nævnte to løsagtige lediggængere bør henbringes til Forbedringshuset, og Rebecke Lytken arbejde der i 6 måneder, Dorthe Holbeck i 3 måneder . . . Hvad angår Hedelands enke, bliver det nærmere at undersøge, om hun virkelig er – hvad hun er angivet for – en rufferske.

(1. protokol 1791, nr. 567)

Da staden har så uendelig mange beviser på Deres højvelbårenheds omsorg for at opretholde orden og fred blandt dens indvånere, kan jeg . . . ikke lade være uanmeldt, at en person, der skal udgive sig for læge i visse sygdomme, ved navn Koch i Skt. Peders Stræde nr. 168, sammesteds holder et liderligt og uordentligt hus ved at underholde 3 løsagtige og liderlige fruentimmere . . . , som i hans hus bedriver al mulig form for utugt og utilladelig omgang. Det kunne endog godtgøres, at skikkelige folk ikke kan passere forbi dette hus uden gennem åbne vinduer af disse liderlige at blive tiltalt og forhånnet, når de ikke vil deltage i deres nedrige og lastefulde handlinger.

(Anonymt brev til Københavns Politimester af 1.5.1792)

(Københavns Politi, perioden indtil 1793, diverse sager 1737–92. Lægget »Flindt, 1789–1792. ang. HoreHuse og NatJomfruer m. v.«)

II. DE ARBEJDSLØSE OG DE FATTIGE

Kendelse: Foruden at Hans Larsen er blevet afskediget til sit kompagnis forbedring – hvilket i sig selv er en slet anbefaling – er han for tiden (en) lediggænger, der har gjort sig mistænkt for andre laster, siden han ifølge egen forklaring ikke har noget at leve af og ikke har logis, men har taget samme om natten i Sandkisten. Mistanken har han bragt til vished ved sidste nat i arresten at stjæle et par skospænder fra Niels Pedersen. *Thi vorder han herved kendt pligtig* til at fængles i 4 måneder, efter hvilken tid han – i betragtning af de trusler, han har udladt sig med over for vægteren Jens Ibsen – bør forlade staden, såfremt han ikke vil udsætte sig for påny at blive tiltalt.

(3. protokol 1791, nr. 571)

Fra nattepatruljen var indkommet rapport om, at en person . . . som var beskænket og lå på sandkisten ved Nybro, var blevet sat i rådhusarresten . . . Arrestanten navngav sig Søren Engelbrechtsen, 40 år gammel, født i Norge i Christiania stift. Han har været i København i 24 år, og har stået ved artillerikorpsset i 18 år og 4 uger . . . , hvorfra han for 5½ år siden fik sin afsked. Siden har han tjent som fast mand ved pramlauget.

Kendelse: På gaden at henlægge sig for at sove er uordentligt og mistænkeligt. Således er tilfældet med Søren Engelbrechtsen hvorfor han herved kendes pligtig til at bøde 2 rigsdaler til politikassen . . . eller at bære Den spanske Kappe i to timer.

I protokollens margin: 'båret kappen'.

(1. protokol 1791, nr. 474)

Efter politibetjent Schultz' rapport var Thomas Smith blevet opbragt i arresten for mistænkelig omgang.

Arrestanten forklarede, at han var 42 år gammel og født her i København. Hans afdøde fader var kandestøber Lars Thomsen Smith. I en 5-6 år har han ikke haft arbejde. Han logerer på Gammel Mønt hos en knapmager, hvis navn han ikke kender. Han tilstod, at han havde tilvendt sig et fad og 2 tallerkener. Men da han var meget beskænket, kan han ikke huske, hvor han har taget det fra.

Kendelse: Efter egen tilståelse kendes Thomas Smith pligtig til at arbejde i Københavns Forbedringshus i 2 måneder. Meddelelse om det stjalne tinfad og de to tallerkener bringes i aviserne, så at ejeren kan findes.

(2. protokol 1792, nr. 285/1024)

Fra vægter Otte Bertelsen var her til politikammerretten indkommet rapport angående en mandsperson, som var blevet opbragt til rådhusarresten. Herom blev foretaget forhør, hvorved mødte klageren, vægter Otte Bertelsen, samt arrestanten Per Jensen, der er 50 år gammel og født i Aadskærret på Sjælland. Hans fader, Jens Peersen, var bonde og er død for omtrent 30 år siden. For ca. 10 år siden tjente han hos barber Lihme, og siden den tid er han gået omkring i herbergsgårde, hvor han har gået til hånde og er gået byærinder. Men nu har han i længere tid ikke haft noget sted at bo, men har lagt sig omkring på gaderne og på hølfterne. Per Jensen bør som en lediggænger (fængsles) i 3 måneder.

(2. protokol 1792, nr. 274)

Kendelse: Han navngav sig Andreas Larsen, 30 år gammel, født i Helsted under Jyllingegård. Han forklarede, at han har været her i staden i 4 år, og i sommer har han haft arbejde ved at grave på Amager . . . Da han foregiver at tilhøre grevskabet Bregentveds reservemandskab, og da han ikke har tilladelse til at opholde sig her i København, bliver han at aflevere til nævnte grevskabs besidder, Hans Excellence Gehejmekonferensråd Grev V. Moltke.

(2. protokol 1790, nr. 396)

Vægterrapport af 25.12.1791.

(Reservevægter) nr. 105, Conrad Litzen, angiver, at i aftes kl. 22.45 bragte han en mandsperson til rådhuset. Han blev udleveret af Madame Hielte på Kongens Nytorv, som begærede ham arresteret, fordi han havde indsneget sig på et høløft i hendes gård.

Påtegning: Arbejdskarl Peder Mogensen er kommet fra Helsingør sidste fredag, hvorfra han har pas, men han har været her i København i Slaveriet* i 12 år for tyveri, og han kom ud derfra med tilladelse i oktober måned.

Rapporten forholder sig rigtig, han var gået ind i gården for at søge nattely, eftersom han ikke har noget logis. Dog har han ikke stjålet noget.

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 847/3023)

Kendelse: Foruden at Peder Mogensen natten imellem den 24. og 25. (12. 1791) har indsneget sig i Madame Hieltes gård, hvorved han har gjort sig mistænkt for at ville stjæle, har han – da han for nogen tid siden tjente samme-
steds – øvet utroskaber, og er undvigt derfra. Han blev arresteret i Helsingør, hvor han foreviste et falsk pas og blev derfra overført til Sverige; men han har dog atter indfundet sig her, uden gyldigt pas. Han er da aldeles at anse for en mistænkelig løsgænger, der så meget mere påkalder sig øvrighedens opmærksomhed som han har været kagstrøget** og har været idømt fæstningsarbejde i 12 år. Thi bliver han herved kendt pligtig til at arbejde i Rapshuset i 6 måneder.

(1. protokol 1791, nr. 847)

- * Slaveristraf, der udelukkende anvendtes over for mænd, betød tvangsarbejde på en af landets fæstninger.
- ** Ved den lemlæstende kagstraf blev ofret pisket, *strøget*, af bødlen ved byens kag, en pæl som fandtes opstillet i enhver større by, gerne på torvet.

Politirapport af 19.6.1792.

I eftermiddags kl. 17 blev på Nørrebro antruffet en gammel mand, som betlede af såvel mig som af de forbipasserende folk. Jeg befalede ham at følge med vægterne til Hospitalet. Men han var ganske uvillig, lagde sig ned på jorden og bandede på, at man ikke skulle få ham til at gå med, om man så slog ham ihjel. Jeg gav ham da et par rap med en lille stok over ryggen, men det hjalp ikke. At jeg tilhørte politiet, havde jeg straks sagt til ham. De to vægtere kunne ikke bære ham, og han skreg op og bad folk, som samlede sig i større mængde, om at hjælpe ham med at slippe bort. Endelig stod han op . . .

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 367)

Fra politibetjentene Høeg, Fagerlin, Kamstrup og Moe var . . . indkommet rapport om, at de i rådhusarresten havde indsat 8 kvinder, en dreng og en pige, som gik ved Nyhavn og tog brænde . . .

Kendelse: De 10 personer, som idag er antruffet i Nyhavn, og dels har tilstået der at have samlet spåner, dels ikke har kunnet bevise, at de var der i lovligt ærinde, bliver herved således dømt:

1. Kristine Halvorsdatter sættes på fri fod med formaning om ikke at komme nævnte sted oftere i lige ulovligt ærinde.
2. Sophie Kirstine Hansdatter bør (fængsles) i 14 dage.
3. Cathrine Andersdatter fængles på vand og brød i 4 nætter og dage.
4. Christiane Charlotte sættes fri fra arresten.
5. Anne Cathrine Møller bør (fængsles) i tre uger.
6. Maren Graf, der er fra Det almindelige Hospital, ligeså.
7. Anne Ambjørn bør (fængsles) i 4 uger.
8. Marie Pedersdatter og
9. Maren Willumsen fængsles på vand og brød i 4 dage.
10. Friderich Klitgaard fængles på vand og brød i 24 timer.

(1. protokol 1791, nr. 513)

Fra politibetjentene Gadde og Clement var indgivet rapport, at de havde observeret . . . en vanfør lille dreng, (som) gik med sin søster på Kongens Nytorv og nærmede sig de gående velklædte folk, formentlig for at få almisse, hvorfor han tillige med søsteren blev (arresteret).

Drengen navngav sig Mads Christensen, 9 år gammel, og søsteren Karen Christensdatter, 12 år gammel . . . De havde bedt deres moder om tilladelse til at gå lidt ud, hvilket hun tillod dem. (På Kongens Nytorv) bad Mads Christensen adskillige om en halv skilling, som de ville have købt æbler for, men de fik ingen penge.

Kendelse: De to søskende . . . tilstår at have betlet på gaden. Karen Christensdatter bliver at overlevere til Det almindelige Hospital, hvor rette vedkommende nærmere bestemmer hendes straf. Mads Christensen, som er en krøbling i den grad, at han ikke bør tåles på – men . . . holdes af – gaden, som den der kan være andre, og i særdeleshed svangre kvinder, til rædsel og vederstyggelighed, bør derimod indsættes i et offentlig fattighus.

(3. protokol 1790, nr. 921)

III.

BØRN, FAMILIE OG ÆGTESKAB

BØRNENE

Fra Birgitte Bayers enke var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klagerinden, der er enke efter afdøde skoleholder Peter Bayer ved Den tyske Menighed her i Staden, skal være blevet fornærmet af adskillige, som er uberettigede og som uden tilladelse befatter sig med skolevæsenet. Klagerinden mødte og erklærede, at hun ikke var forsynet med anden tilladelse til at holde skole end hendes mands bestalling.

På jomfru Anne Petersen og Ellen Marie Bergs vegne indleverede politifuldmægtig Hansen Magistratens tilladelse til undervisning i at læse, skrive, sy og strikke for pigebørn . . .

Ligeledes mødte Barbara Simonsdatter, som erklærede, at hun holdt skole for både drenge og piger, og at hun lærte dem at læse ABC og Den lille Katekismus. Hun har ingen tilladelse dertil, men mener at være berettiget som soldaterenke . . .

Dernæst fremstod Kirstine Rasmussen, som tilstod at holde skole for drenge og pigebørn og at lære dem ABC og Den lille Katekismus uden at have bevilling.

Kendelse: Af de anklagede bliver Ellen Marie Berg og Anne Petersen frifundet, fordi de har bevilling på at holde skole.

Hvad derimod angår Barbara Simonsdatter og Kirstine Rasmussen samt selve klagerinden, skoleholderinde Birgitte Bayers, da har de alle tilstået, at de holder skole uden autorisation. (At anvende) den i forordningerne bestemte straf på 20 rigsdaler anses for betænkeligt, siden de fleste af dem kun har givet information i ABC, og siden de yderst fattige. I stedet bliver de hermed inden 14 dage . . . (pålagt) at skaffe sig bevilling eller, hvis de fremturer, da at være udsat for straf.

(2. protokol 1789, nr. 688)

Politirapport 14. 8. 1791.

... Ved Volden ved hjørnet af Larslejstræde stod en del drenge og spillede (terning). Af disse blev tre drenge opbragt og nedsat i rådhusarresten ... De tre drenge, der er taget ved Volden, forklarede:

Nr. 1 Carl Friderich Remling, 13 år gammel, er hos sine forældre. Han tilstod at have spillet med små sten. Han har i et halvt års tid været på prøve hos rebslagermester Jonas Engberg, Lille Brøndstræde 170.

Nr. 2 Jens Hansen Severint Reinholdt, 10 år gammel, er hos sin bedstemoder Christine Lorentzen i Larslejstræde. Han kender ikke husets nummer, men hun er selv husejer. Han tilstod ligeledes at have spillet ...

Nr. 3 Johannes Jonus Røyst, 9 år gammel, er i kost hos en klejnsmedesvend, Jonas Jensen Fischer, som arbejder hos Mester Lange. Han tilstod at have spillet . . .

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 544/1931)

Kendelse: For øvet spil og anden forargelig opførsel på gaden bliver herved følgende drenge dømt således: Jens Hansen Severint Reinholdt, Johannes Røyst og Carl Friderich Remling bør fængsles i rådhuskælderen på vand og brød i 3 nætter og dage på egen bekostning.

(1. protokol 1791, nr. 544)

Til Københavns politimester.

Jeg ser mig i høj grad nødsaget til at indgive klage over matrosen Ole Truelsens kone, som bor i Hummergade 355, stuen. Da hendes børn idag havde overfaldet min lille dreng og slået ham, gik min kone ud på gaden og bad på en høflig måde den nævnte Ole Truelsens kone forbyde sine børn at gøre andre børn fortræd. Men min kone blev af den nævnte Ole Truelsens kone kaldt for en hore og spurgt hvor mange børn, *hun* havde . . . og af hendes børn på offentlig gade skældt ud for at være en tyvekvinde. Til sidst blev de af deres moder befalet at kaste gadesnavs efter min kone . . .

Johann Georg Frese,
kontorist ved Holmen, boende
Hummergade 357

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 646/2303)

Kendelse: . . . Ole Truelsens hustru Cathrine Hansen bør for sit forargelige, fornærmelige forhold bøde 2 rigsdaler til politikassen . . . løvrigt bør de af hende mod Freses hustru og de af sidstnævnte mod førstnævnte brugte skældsord være døde og ikke komme nogen af dem til skade.

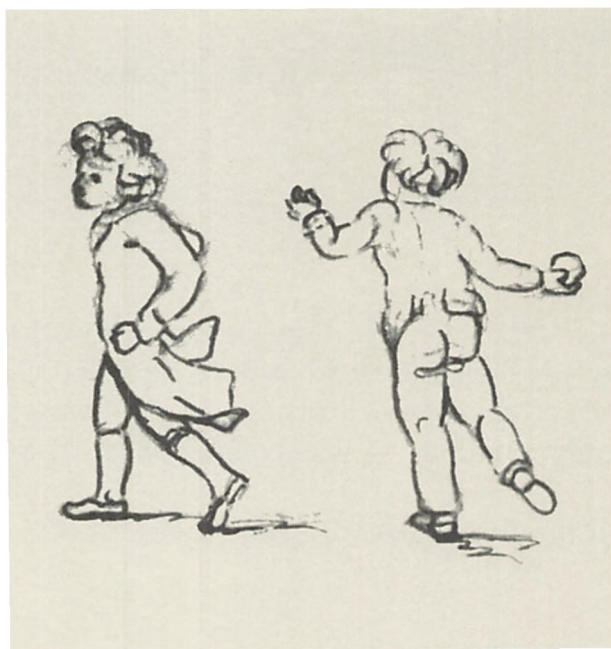
(1. protokol 1791, nr. 646)

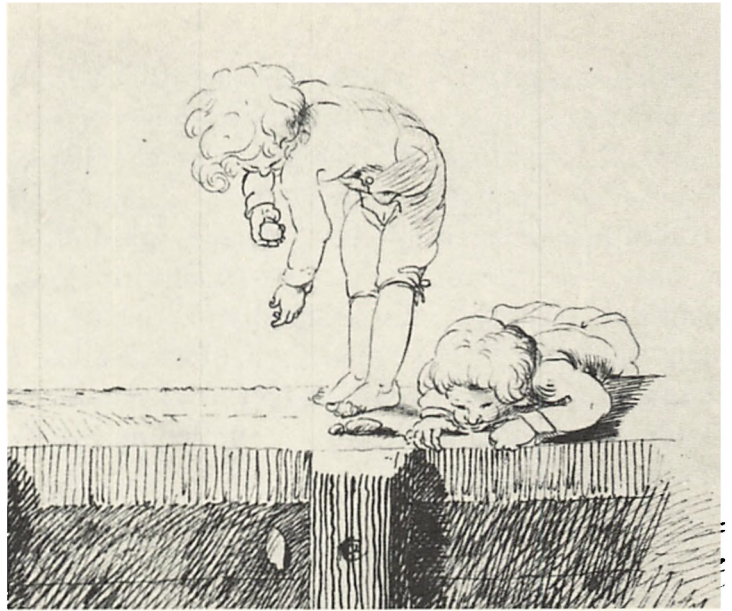
Fra Ulrica Anthonette Hageman er her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klagerinden skal være blevet overfaldet af 2 drenge, som slog en krukke i stykker og sønderrev hendes klæder.

Drengen Georg Rasmus Nielsen forklarede, at da han fulgtes med Daniel Moe, gled hans fod hen på denne sidstnævnte, som sprang til side, hen til klagerinden, som faldt omkuld, hvorved krukken gik i stykker, hvorpå folk straks samlede sig omkring dem.

Kendelse: Drengene Georg Rasmus Nielsen og Daniel Moe, der efter egen tilståelse har stødt til Ulrica Anthonette Hageman, således at hun er faldet om på gaden og har slået en stor vandkrukke i stykker, bør til klagerinden erstatte krukken med 1 rigsdaler.

(2. protokol 1789, nr. 829)

Kendelse: Johan Halvor Hendrich, 14 år gammel, og Espen Peersen, 12 år gammel, har idag på Kultorvet frastjålet en bondedreng ved navn Hans Jepsen en pung med penge. At dette tyveri skulle være deres første, er ikke at formode. Men siden børn kun kan få børne-tugt til straf, så kendes hermed for ret: Johan Halvor Hendrich og Espen Peersen bør straffes på Rådhuset med ris på deres egen bekostning, eventuelt på deres forældres.

(2. protokol 1790, nr. 353)

Til Københavns politimester

I januar måned blev en dreng opbragt til Det almindelige Hospital for betleri. Han navngav sig Andreas Christian Andressen og forklarede, at han var 15 år gammel, forældreløs og ikke konfirmeret. Han befandtes tillige at være befængt med udslet og i en meget ussel tilstand, hvilket bevægede os til at lade ham indlægge på Hospitalets sygestue, for efter at han var blevet kureret . . . at blive videre besørget og bragt til konfirmation. Men da det nu erfares, at hans rette navn er Andreas Christian Ulrich og at han skal være 17 år gammel samt opforstet på Det kongelige Opfostringshus, hvor han er konfirmeret og derpå sat i lære hos en parykmager, fra hvem han siden skal være bortløbet, så skulle vi herved anmode om . . . , at den nævnte dreng måtte blive fremstillet (for politikammerretten).

København d. 29. februar 1792
adskillige borgere

(Behandlede sager ved 2. protokol 1792, nr. 127/459)

Fra politibetjent Blandtfort var her til politikammerretten indkommet en skriftlig rapport angående en arresteret kvinde ved navn Johanne Sophie Sommer, som fra fru Roepsdorph skal have tilvendt sig nogle sølvskeer.

Herom foretoges forhør, hvor pigen Johanne Sophie Sommer, der går i sit 13. år, fremstilledes. Hun er født her i Staden, og har siddet i rådhusarresten først på året på grund af et fad, som hun havde taget. Hun tilstod at have borttaget 1 sølvske og 5 sølvteskeer fra fru.

Kendelse: Johanne Sophie Sommer er kun 12 år. Men hun har tidligere forøvet tyveri og har været straffet med arrest på vand og brød. Nu anklages hun atter for at have forøvet tyveri og dømmes pligtig til at (fængsles) i 4 måneder.

(2. protokol 1790, nr. 130)

Politirapport af 6.10.1791.

På grund af arrestantinden, Dorthe Elisabeth Kohls idag for politikammerretten aflagte tilståelse: at de af hende 3 stjalne tørklæder havde hun kastet i lokummet, hvor hendes forældre bor, i Stenkulgade 441, har vi efter ordre begivet os derud og med bistand fra en natrenovations-karl ladet lokummet eftersøge. Men der fandtes ingen tørklæder. Arrestantindens moder sagde også, at (hun var) ganske uvidende om, hvorvidt datteren (overhovedet) havde stjålet tørklæderne eller ej.

Høeg og Kamstrup
politibetjente

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 669)

Barnet Dorthe blev af arresten udeladt.

(1. protokol 1791, nr. 669)

Mine sønners ondskab steg dag for dag til en højere grad, således at jeg ofte har måttet bede om hjælp – især hele søndag (den 26. 11. 1791). De troede nu fuldt og fast, at de kunne gøre alt, hvad de lystede . . . Deres daglige, berusende gnist, onskabs og fuldskabs ånd, bestyrkede dem i det onde; indtil det endelig kom så vidt, at min søn Karl i går aftes i sin fuldskab kom ind i mit sengekammer omkring kl. 19, antændte en prås, løb dermed først til spisekammeret og derefter ind i stuen, hvor han ganske stiltiende antændte . . . de papirs blomster-potter, som stod i vinduet lige under gardinet. Da jeg mærkede lugten, sprang jeg ind i stuen og så den brænde i lys lue . . .

Moths enke
Smedebakken 144

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 789/2800)

Jeg må beklage, højst imod min vilje, at jeg til min største hjertesorg af 8 børn kun har et eneste barn i levende live. (Han) er nu 15 år og konfirmeret. Da han daglig af vort bo stjæler betydelige ting og bortsælger eller pantsætter (dem), ja ydermere går omkring til vores bekendte og låner adskilligt i vores navn . . . så bønfalder jeg underdanigst Hr. Politimesteren om at have den nåde for os to med største hjertesorg beklemtede forældre, at (De) nådigst ville hense til, at ovennævnte vort ugudelige barn bliver fængslet, indtil der afgår skib til enten Ost- eller Vestindien, således at han kunne komme bort som soldat i 8 år . . .

Kbh. 3. 12. 1791.

Christopher
Olsen

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 797/2833)

Kendelse: Drengen Niels Christensen, der er anklaget af sin egen far, Christopher Olsen, og for retten har tilstået sig skyldig i adskillige laster, bliver – for om samme kan bevirke bedring og befri ham for hårdere straf – kendt pligtig til at fængsles i rådhuskælderen på vand og brød i 6 gange 24 timer på faderens bekostning.

(1. protokol 1791, nr. 797)

FAMILIE OG ÆGTESKAB

Fra Anthon Mayering var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at et fruentimmer ved navn Christine Henningsen under løfte om ægteskab skal have fået en del pynt og klæder til en værdi af omtrent 60 rigsdaler. Men hun har derefter erklæret, at hun aldrig har elsket klageren eller agtet at ægte ham.

Kendelse: Hvis klageren Anthon Mayering, der udgiver sig for sprogmeister, har ladet sig bedrage af Christine Henningsen, må det tilskrives hans egen ufuldkommenhed. Hende er – i det mindste under denne sag – intet bedrageri overbevist. Sagen afvises aldeles.

(2. protokol 1789, nr. 874)

Fra Sara Cathrine Hansen var til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at hendes mand, Christen Hansen, har udøvet tyrannisk behandling mod hende, samt klage angående hans uregerlige opførsel i drukkenskab, af hvilke grunde han var blevet indsat i arresten.

Christen Hansen forklarer, at han er født i Særløse. Han benægter at have slået sin hustru eller at have slået noget af bohavet eller andet itu. Men mund har han brugt i sin fuldskab; og han kan ikke nægte, at han jo mange gange har været beskænket og i denne tilstand ikke vidst, hvad han har foretaget sig . . . Arrestanten Christen Hansen lovede at opfylde sine pligter bedre og især at lade sit drikkeri fare. Klagerinden bad om at få sin mand ud af arresten uden straf, men bad om at sagen måtte stå åben, hvis han påny skulle undlade at opfylde sit løfte.

(2. protokol 1789, nr. 673)

Ved et for mig undertegnede uheldigt tilfælde blev jeg for 21 år siden bekendt med min nu undvigte mand, amtskirurg Jacob Jacobsen Schou. Enfoldig nok til at tro på hans smiger gav jeg ham mit hjerte, og med mine venners samtykke indlod jeg mig i ægteskab med ham. Hvad jeg i den tid har måttet døje og med tålmodighed gennemgå, ved Gud og min familie og flere andre – Men det, som frem for alt har forurolet mig og dage og nætter grebet mit sind, og som nu er gået så vidt, at jeg ikke uden skam længere kan tåle det, er en utiladelig omgang, han nu på femte år har haft med den afskedigede søkaptajn Frølics datter, med hvem han efter hendes faders egen tilståelse og manges beretning skal have avlet 1 – om ikke 2 – børn. Mig har han ikke villet give en hædersklædning i al den tid, vi har været sammen . . . Denne dukke og ægteskabsdjævel, derimod, som allerede søgte at indsmigre sig hos ham, da hendes forældre boede hos os i Borgergade, har han kunnet klæde og underholde. Til hende har han haft sin gang nat og dag; hende har han kunnet divertere og spadsere med for alles øjne, men skammet sig ved at gå med mig – hans kone. Hos hende har han spist og drukket samt opholdt sig, når han ikke har været på keglebane eller andre steder. – Jeg har derimod måttet suge på lappen, som man siger, . . . ja har jævnlig måttet låne, endog af vores tjenestepige . . .
(Brev til Københavns politimester af 14.10.1790)

(Københavns politi, perioden indtil 1793, diverse sager 1732–92.
Lægget »Flindt, 1789–1792. ang. HoreHuse og NatJomfruer m.v.«)

Til Københavns politimester.

Eftersom jeg er kommet i erfaring om, at min kone har villet drukne sig selv, men af folk er blevet reddet . . . og derefter er blevet bragt på Rådhuset, må jeg underdanigst ved denne lejlighed åbenbare, hvad jeg længe har søgt at skjule: nemlig, at hun er meget drikkældig og ellers meget rasende i sin opførelse; snart truer hun med at tage livet af sig selv, snart truer hun med at ville tage livet af andre. Dette har hun nu endelig villet fuldbyrde. Så for at redde mig fra dette onde menneske, beder jeg underdanigst om at blive skilt af med hende . . . og få hende huset på et sted, hvor hun kan være i sikkerhed.

København d. 9. 9. 1791

Lars Gundersen

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 603/2171)

Kendelse: Oversendes til Københavns Magistrat, hvem det overlades om muligt at mægle mellem Lars Gundersen og hans hustru – eller i modsat fald at tage den beslutning, som begges, men især den sidstnævntes, forhold giver anledning til.

(1. protokol 1791, nr. 603)

Dømt:

Mette Møller og murersvend Povelsens hustru, der på gaden har frataget Friderich Christoffersens søn en kanariefugl, hvilken den nævnte Mette efter egne oplysninger har solgt til en ukendt for 16 skilling, kendes herved pligtige til – en for begge og begge for en – at erstatte klageren Friderich Christoffersen fuglens værdi med 2 rigsdaler og desuden for deres utilladelige forhold at bøde hver for sig til politikassen 2 rigsdaler . . .

(3. protokol 1791, nr. 687/1841)

Fra Christen Andersen var her til retten indkommet en skriftlig klage angående, at hans steddatter, Ingeborg Andersdatter, skal have bildt klageren ind, at hun tog tjeneste. Men i stedet tog hun sin moders tøj, som hun solgte.

Den anklagede blev fremstillet og forklarede, at hun havde solgt moderens forklæde. Dette var hun kommet af med på den måde, at hun mødte et fruentimmer, som hun ikke kendte, i Kongens Have, men som gav sig i snak med hende og fulgte med hende uden for byporten, hvor hun beværtede hende. Dagen efter kom fruentimmeret hen til hende og bad om at låne hendes forklæde, mens hun gik hen til en jøde for at låne penge på sit eget forklæde. Fruentimmeret lovede at komme tilbage og give forklædet igen ude ved Vol-den. Men hun kom ikke.

(2. protokol 1791, nr. 395/1369)

... Den afhørte navngav sig Christian Verner, skoflikker af profession og ellers musketer ved Det lette Infanteris 1. kompagni, 2. bataillon. Han forklarede, at han havde ladet den i rådhusarresten opbragte kone, Sophie Magdalene, arrestere, fordi hun i beskænket stand var kommet til ham i hans logis, hvor hun havde gjort støj og larm og havde haft en del pøbel med sig.

Sophie Magdalene forklarede, at hun engang har været forlovet med Christian Verner og for 6 år siden har født et drengbarn ved navn Johan Vilhelm Verner. Da Verner for 2 år siden har taget drengbarnet til sig, og (hun) havde hørt, at han nu havde udsat barnet andetsteds, gik hun op til Verner for at få oplysning herom. Men Verner begyndte straks at skælde hende ud og at gøre alarm.

(2. protokol 1792, nr. 248/918)

Kendelse: Christian Verner, der er skoflikker, har ikke gjort noget, der fortjener straf. Alt, hvad der er fremført, viser kun, at de har været i mundklammeri. Han kendes pligtig til at betale hendes varetægtsarrest.

(2. protokol, domprotokol 1792 nr. 248)

IV.

SIKKERHED, FRED OG ORDEN

Vægtterrapport af 18. oktober 1791. (Vægter) nr. 43, Peder Møller, angiver, at i nat kl. 0.15 gik en beskænket mandsperson i Peder Hvidtfeldt Stræde. Han bankede på en række forskellige steder, hvorfor han blev bragt til rådhus-arresten.

(Politimesterens påtegning:) Bøder 1 rigsdaler eller sættes på vand og brød i 4 nætter og dage.

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 704/2492)

13.10.1791

Da jeg i aftes tillige med nogle gode venner, som bærede mit værtshus (med deres tilstedeværelse), fornøjede os med dans og spil . . . indkom der tre personer kl. ca. 23, og efter at de i nogen tid havde opholdt sig dér og havde spist og drukket så meget de kunne, begyndte de at støje og larme. Til sidst endte det med slagsmål med de andre hos mig (værende) gæster, således at disse måtte flygte. Og da der ikke var flere tilbage end mig og min kone, overfaldt de os med hug og slag, sønderrev vore klæder . . . Kort sagt, de behandlede os på en morderisk måde . . .

Jacob Davidsen,
værtshusholder

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 697/2465)

Mandag 30.1.1792.

Sagen for puncheskænker Jacob Davidsen blev igen foretaget, hvorved Davidsen mødte og frafaldt sagen.

(1. protokol 1791, nr. 697)

Da jeg fredag aften den 2. juli (1791) var hos dansebodsværten Stoel, som gæst og uden at give noget menneske anledning til fornærmelse, bliver (jeg) overfaldet af et nedrigt og slet fruentimmer ved navn Poulsen (med tilnavnet »Maren Rokkehovede«). Jeg sidder i dansestuen og taler med en student . . . og en jøde . . . , da dette slemme menneske kommer som en rasende furie springende fra den anden stue og flyver mig lige i ansigtet med begge sine hænder og skamriver mig ganske over mit hele ansigt og nær (havde) revet mit ene øje ud . . . jeg værgede mig mod flere overfald fra dette nedrige fruentimmer, da værten i stedet for at standse hendes raseri, tog fat på mig og holdt mig for at give dette slette fruentimmer lejlighed til flere overfald, hvilket hun også benyttede sig af – og har således skamrevet mig, at jeg ikke kan gå ud og forrette min tjeneste uden skam for folk.

J. Adser
Damefrisør
Hummergade 373

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 420)

I går formiddag, den 22. (juni 1791) mødte jeg forhenværende kollektør Dyhr ved Børsen. Jeg spurgte, hvordan det blev med vores mellemværende, og uden videre slog han mig med knyttet næve i ansigtet på offentlig gade, således at der samledes mange folk omkring os med det samme. Han sagde, at det var mig og andre kæltringer, der var skyld i hans ruin.

Christiane Reinert

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 780)

Kendelse: Den af parterne for retten gjorte forklaring viser, at . . . den ene ikke har overfaldet den anden på gaden, men at de under samtale om deres mellemværende har udkældt hinanden. Sagen, som Christiane Reinert har rejst mod forhenværende kollektør Dyhr, er altså ikke af den beskaffenhed, at den bør påkendes ved politiretten, hvorfor den afvises.

(1. protokol 1791, nr. 780)

Fra Søren Ingelbrechtsen var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at klageren på en lumsk måde skal være inviteret ned i kælderen hos Jens Lund af et mandfolk ved navn Jens, og at han – da de ville gå hjem – uventet og uforskyldt er blevet overfaldet af den nævnte Jens. Herom blev der holdt forhør, hvor den anklagede, arbejdsmand Jens Peersen, mødte. Han svarede på klagen og benægtede at have inviteret klageren ned i kælderen. Denne havde yppet klammeri i kælderen og havde udskældt (ham) for at være en tyv og en skælm. Og da (han) gik op af kælderen, var anklageren fulgt efter ham og havde overfaldet ham på gaden. Han havde taget ham i håret og havde givet sig i slagsmål med ham. Og som de tumledes på gaden, faldt de ned i rendestenen, og klageren har bidt (ham) i fingeren, så der endnu er mærker deraf. Han foreviste disse.

Klageren benægtede, at han havde skældt den anklagede ud, og iøvrigt forlangte han ikke andet end fred og ro, hvilket den anklagede lovede ham, hvorefter de gav hinanden hånden på dette forlig. Hermed blev sagen afgjort.

(2. protokol 1790, nr. 59)

Sagen ifølge en fra jøden Elkan Mendel indkommet klage angående, at klageren betalte en vogn for at køre en favn brænde, som ikke alene blev ham frataget af en soldat, men denne soldat overfaldt og slog ham.

Så mødte løjtnant Gedde, som var antaget til at skære og hugge brænde. Da der ingen vogn var, dér hvor han skulle hente sin favn brænde, og da han så en tom vogn, troede han, at den kunne benyttes.

Men jøden Elkan Mendel kom til og blev grov og spottede (ham). Han påtalte dette. Mendel slog (ham) nu i hovedet med en stok, (han) tog stokken for at væрге for sig og gav jøden 2 eller 3 ørefigener. Dette skete dog først efter, at jøden var sprunget over på den anden side af gaden.

Så mødte vidnet Carl Adolph Banman, som forklarede, at han havde set, at der var diskussion om en vogn til at køre en favn brænde bort i, og såvidt vidnet kunne slutte sig til, var (Elkan Mendel) den, der først havde fået fat i vognen. Vidnet så nu 3 eller 4 soldater tage den anden mands parti . . . og da Elkan Mendel påtalte dette, og sagde, at han nok skulle finde dem, og tog nummeret på vognen, sprang den anklagede frem og slog Elkan et eller flere slag i hovedet.

Dernæst fremstod vidnet Hans Hofmann, toldbetjent, og forklarede, at han så den anklagede gøre nar af jøden. Han talte jødisk efter ham og vrængede ad ham, hvorpå jøden adskillige gange bad den anklagede være venlig at lade ham i fred.

Kendelse: Det er bevist, at musketer Georg Weiand på gaden den 7.5.1792 med hug og slag har fornærmet jøden Elkan Mendel uden, at denne har givet anledning dertil. For hans opførsel kendes han herved pligtig til at bøde 4 rigsdaler til politikassen.

(2. protokol 1792, nr. 280/1009)

Fra politibetjent Holten var indkommet en skriftlig rapport angående, at en del mennesker var blevet anholdt i arresten for at have været til stede ved en ildebrand og for at have været i slagsmål. De havde ikke efter advarsel villet gå hver til sit . . .

Arrestanten Bernhard Bremer, for tiden uden arbejde, blev fremstillet og forklarede, at han var gået til ildebranden for at se, om den snart var slut. Idet han gik derfra og kom til Kongens Nytorv, så han, at der var slagsmål mellem nogle slagterkarle. Arrestanten frygtede at komme i ulejlighed, hvorfor han løb derfra. Men folk råbte »holdt!«, og en betjent arresterede ham. Han var ikke selv i slagsmål.

Kendelse: Bernhard Bremer, der har indfundet sig ved ildebrand og atter siden ved et slagsmål, har forårsaget opløb uden at have noget at bestille på disse steder, hvorfor han . . . bør bøde 1 rigsdaler til politikassen eller i mangel af penge (fængsles) i 8 dage.

(2. protokol 1789, nr. 20/69)

Vægterrapport af 10. 7. 1791

(Vægter) nr. 88, Claus Wendelboe angiver, at i aftes kl. 23.00 var der megen støj og alarm i stuen i huset nr. 261 på hjørnet af Larslejstræde og Nørrevold; og da (han) bankede på vinduesskodderne og bad dem være rolige indenfor, kom manden ud på gaden, tog (ham) i brystet og ville tage (morgenstjernen) fra (ham). Men (han) holdt så fast på den, at han blev slæbt med ind i stuen. Derpå blev gadedøren lukket, hvorpå manden og 3 fruentimmere stødte ham frem og tilbage samt tog huen fra ham. Endelig lukkede de ham ud, men beholdt huen.

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 435/1562)

Ved den sidste lotteritrækning, som fandt sted tirsdag eftermiddag den 11. august 1791, fandt et grueligt opløb sted, af både gamle og unge mennesker – især af de tøjlesløse drenge – som krævede numrene råbt op, med støj og alarm, med piften og skælden, kasten med gamle klude foran sin stuedør. På trods af alle mine forsøg på at tilfredsstille dem, blev deres piften og tuden ved, de stødte stuedøren op og bragte hele gaden i oprør. Sådan sker det næsten hver gang, der skal trækkes tallotteri her i København.

A. H. Meyer
Lotterikolektør
Sct. Pedersstræde 119

(Behandlede sager ved 1. protokol 1791, nr. 540/1908)

Afgjort er det, at (der) den 24. august (1790) var opløb i Tvergaden, og at . . . huset nr. 364 tildels blev ruineret (af pøbelen). Uoplyst er det derimod, hvem der har gjort begyndelsen ved at kaste med sten på huset, hvorfor gerningsmændene ej heller nu kan dikteres den fortjente straf; men det må bero hermed, indtil nøjere underretning kan fåes. I stedet bliver her at bestemme straffen for dem, som har givet anledning til opløbet og det videre påfulgte. Disse er først og fremmest Ole Pedersens hustru, Sidse Marie Christiansdatter, og hendes 17 år gamle datter, Christiane Olsdatter, af hvilke den førstnævnte har indladt sig i mundklammeri med Adrian Gregorius Leisners hustru, Anne Kir-

stine Leisner; har udskældt både hende og andre; råbt ud ad vinduet; kastet vand og skarn ned på gaden på en kone; samt – da vinduerne var blevet slået ind – med en bifaldende tone sagt: Nu er det gået, som det skulle, og nu har hverken jeg eller de øvrige nødig at betale husleje. Den sidstnævnte, nemlig datteren Christiane, har ligeledes samlet almuen ved at råbe ud gennem vinduet.

(1. protokol 1790, nr. 676)

Fra Niels Olsen Endrue var her til politikammerretten indkommet en skriftlig klage angående, at da der var disput eller støj mellem en tømmermand og en korporal, gik vægteren hjem og tog sin mundering på, hvorefter han slog folk i hovedet i flæng og teede sig som et afsindigt menneske, ligesom han til slut overfaldt klageren.

Så mødte vægter Jørgen Rasmussen, som svarede, at da han så et stort opløb i gaden, som han ville styre til rette, blev han overfaldet og slået, ligesom klageren også slog (ham). Hvorledes han ellers kom i kast med klageren, kan han ikke sige, eftersom han blev så forstumlet, at han ikke selv vidste, hvorledes det gik for sig.

Vidnet Johan David Beinde forklarede, at der havde været et stort spektakel i Brøndstræde, som opstod, da en underofficer og en anden mand kom i disput. Og da hele gaden var fuld af pøbel og folk, så kom vægter Rasmussen til for at få sine lygter tændt og for at få folk væk fra gaden. Vidnet så, at den nævnte vægter blev trukket ned i en kælder og ugudeligt mishandlet og slået;

så vidnet troede, at de havde myrdet ham. Men hvem, der slog ham, kan vidnet ikke oplyse.

Vægter Rasmussen forklarede, at hovedparten af huggene fik han af den tilstedeværende klager, som sammen med andre havde trukket ham ned i en kælder og pryglet og slået ham.

Kendelse: . . . Alt vidner om, at vægterens hensigter har været gode, og at han ikke har attrået andet og mere end det, som burde iagttages; hvorimod Endrue burde være blevet i sit hus og holdt sig fra forsamlingen. Niels Olsen Endrue har derfor ingen årsag til at klage, (men) . . . har ved at indfinde sig ved opløb sat sig imod dets hæmmelse i stedet for hellere at medvirke til rolighed. Han har ydermere slået vægteren, og bør derfor idømmes en bøde på 4 rigsdaler til politikassen og ellers straffes med (fængsel) i 14 dage.

(2. protokol 1790, nr. 648)

På omslagets bagside gengives et selvportræt af maleren *Claus Ditlev Fritsch*.

Claus Ditlev Fritsch blev født i 1765 i Kiel. Han kom på Akademiet 1786 og vandt den lille sølvmedalje i 1790. Medlem af Akademiet blev han 1806. Fritsch har bl. a. malet historiske malerier (Christiansborg Slotsbrand og Slaget på Rheden), dog var det først og fremmest som blomstermaler, han blev kendt. Han døde i 1841.

